

„Jog és felelősség” – szimpózium a PPKE JÁK Jog- és Államtudományi
Doktori Iskolájában (2006. november)

A KEZES ÉS A GAZDASÁGI TÁRSASÁG TAGJA FELELŐSSÉGÉNEK (MÖGÖTTES FELELŐSSÉG) ELÉVÜLÉSE

POMEISL ANDRÁS JÓZSEF
doktorandusz

Bevezetés

A bírói gyakorlatban komoly problémákat vetett fel a társaságok tagjaival szemben érvényesített konszernjogi felelősség elévülésének kérdése, különösen a felszámolási eljárások elhúzódása és a visszaélés-gyanús igényérvényesítési helyzetek miatt.¹ A kérdésben közzétételre került az EBH.2005.1217. számú elvi határozat, amely rendelkező részének II. és III. pontjába foglaltakat vitathatónak gondolom. Az ennek kapcsán lefolytatott vitákban a gazdasági társaság tagjának helyzetét sokan a sortartó kezes analógiájára próbálták elemezni, ezért alább én is e két intézmény kapcsán vizsgálom az elévülés kérdését, hogy kimutassam: a két mögöttesen felelős személy jogi helyzete alapvető pontokon tér el egymástól, és választ adjak arra, hogyan hat ki a társasággal szembeni igényérvényesítés elmaradása a tag felelősségére.

I. A kötelem

A Ptk. 198. § (1) bekezdése szerint a szerződésből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére, és jogosultság a szolgáltatás követelésére. Ez a viszony a jogosult és a kötelezett között a kötelem (*obligatio*).² A kötelem valójában egy gondolati absztrakció, amely egybefoglalja egy meghatározott szolgáltatás meghatározott felté-

¹ A cikk az 1/2007. PJE határozat megszületését megelőzően készült.

² Vö.: SZLADITS KÁROLY (szerk): *Magyar Magánjog III.* Budapest: Grill, 1941. 1.§, 2.

telekkel való teljesítésére vonatkozó kötelezettséget, és az ugyanazon szolgáltatás ugyanazon feltételekkel való teljesítésének *követelésére* vonatkozó jogosultságot.³

Ennek megfelelően el lehet különíteni a kötelelem lényeges elemeit, vagyis a *kötelelem alanyait* (jogosult és kötelezett) akik között a kötelelem létrejön, a *kötelelem tárgyát* (a teljesítendő szolgáltatást) és a *kötelelem tartalmát* (azokat a feltételeket, amelyek a teljesítés kereteit – helyét, idejét, módját – megszabják). A kötelelem tartalmát döntően befolyásolja az a legitim cél (*causa*), amelyet a kötelezettség teljesítésével a kötelelemnek el kell érnie, mert például ettől függően minősülhetnek egyes feltételek önkényesnek, tisztességtelennek stb.

Fontos, hogy csak valamennyi feltétel és a szolgáltatás azonossága esetén foglalható a jogosultság és a kötelezettség egy kötelelembe; ha a szolgáltatás azonos ugyan, de a feltételek eltérnek, akkor két külön kötelelemről beszélünk, még ha a felek azonosak is. A felek között ugyanis több kötelelem is fennállhat, amelyekben a szolgáltatás azonos, de a feltételek eltérhetnek. Tipikusan ilyen helyzet áll elő, ha a szolgáltatásra a jogosult több jogcímen (elszámolás, kártérítés, jogalap nélküli gazdagodás) is jogosult. Az eltérő feltételek eltérően fogják megvonni a releváns tények körét, így a perben a kereset egyik jogcím szerinti megalapozottsága nem jelenti egyben a másik jogcím szerinti követelés megalapozottságát.

A fentiekből – egyebek mellett – az is következik, hogy ha a két szolgáltatás jogcíme nem azonos, akkor két külön kötelelemmel van dolgunk. Ennek a járulékos kötelelemek elévülésének elbírálásánál döntő jelentősége van.

II. Az elévülés

A Ptk. 326. § (1) bekezdése szerint az elévülés akkor kezdődik, amikor a követelés esedékessé vált; a még nem hatályos kötelemből folyó követelés elévülése tehát fogalmilag kizárt, arra hivatkozni nem lehet, a hatályosság bekövetkeztének előre nem látható, szokatlan mértékű elhúzódnása esetén a kötelezett legfeljebb a Ptk. 241. §-ának alkalmazását kérheti.

A Ptk. 325. §-ának (1) bekezdése szerint az elévült követelést bírósági úton érvényesíteni nem lehet; az elévült követelés önkéntes teljesítése azonban a Ptk. 204. § (2) bekezdése értelmében nem jelent tartozatlan fizetést, vagyis az elévülés nem szünteti meg a jogosult és a kötelezett között fennálló kötelmet, csupán a jogosult abból eredő követelésének bírói úton történő érvényesítését zárja ki. Az elévülés tehát valójában nem a jogosult és a kötelezett közti kötelelemre, hanem a jogosult és az állam között a főkötelemben kikötött szolgáltatás teljesítésének közhatalmi úton történő kikényszerítésére létrejött mellékkötelelemre hat ki, megszüntetve annak hatályát. (Valójában tehát nem az anyagi jogi jogosultság, hanem a magánjogi igény enyészik el.)

Ebből világos az elévülés jogpolitikai célja is: az állam nem kíván segédkezett nyújtani a hanyagságból, csalárd szándékkal vagy rosszindulatból indokolatlanul hosszú idő eltelte után érvényesített igények érvényesítéséhez, ami tulajdonképpen a

³ A harmadik személy javára szóló kötelelemnek tehát nem alanya a kedvezményezett, ha nem jogosult a szolgáltatást követelni.

jogosult jogának nem rendeltetésszerű gyakorlását jelenti (Ptk. 5. §).⁴ Nem annak van tehát jelentősége, hogy a kötelezettnek meddig kell tartania a követelés érvényesítésétől (hiszen amíg a teljesítést érvényes és hatályos kötelelem alapján követelik tőle, addig köteles teljesíteni, még ha a kötelelem létrejöttétől, vagy az esedékességtől hosszabb idő telt is el), hanem annak, hogy a jogosult az igényérvényesítést az erre nyitvaálló határidőn belül megkísérelte-e, illetve igényérvényesítési késedelmét ki tudja-e menteni.

Az egyszer megindult elévülés mindaddig folyik, amíg meg nem szakad, az elévülési idő el nem telik, illetve a követelés meg nem szűnik. Az elévülési idő elteltével bekövetkeznek az elévülés joghatásai (kivéve, ha az igényérvényesítés elmaradása menthető okból történt, ebben az esetben ugyanis az elévülés joghatásai csak a Ptk. 326. § (2) bekezdésében meghatározott idő eredménytelen eltelte után állnak be).⁵ A Ptk. 327. § (2) bekezdése szerint az elévülésnek a Ptk. 327. § (1) és (3) bekezdése szerinti megszakítását – illetve a megszakítást eredményező eljárás befejeződését követően – az elévülési idő újra kezdődik: a célszerű és időben megkezdett igényérvényesítés esetleges sikertelensége nem esik a jogosult terhére, és nem szünteti meg az állammal szembeni mellékkötelelem hatályát. A főkötelelem hatályának megszűnése folytán (a bontó feltétel bekövetkeztével) a főkövetelés megszűnik;⁶ a jogosult és az állam között fennálló mellékkötelelem pedig kiüresedik, hiszen a főkötelelem tárgya az adóstól többé nem követelhető, így a főkövetelés érvényesítése érdekében közhatalmi közreműködés sem vehető igénybe.⁷

III. A főkövetelés és a mellékkövetelés elévülésének kapcsolata

A Ptk. 324. § (2) bekezdése szerint a főkövetelés elévülésével az attól függő mellékkövetelések is elévülnek; a főköveteléstől független mellékkövetelések elévülése a főkövetelést nem érinti. A gyakorlatban felmerült a kérdés, hogy vajon a főköveteléstől függő mellékkövetelés elévülhet-e a főkövetelés elévülését megelőzően, vagyis önállóan számítandó-e a főköveteléstől függő mellékkövetelés elévülése.

⁴ Maga az elévülés intézménye a praetori perrendből ered; a praetor ugyanis a *bona fides* elvével össze nem férő magatartásként kezelte azt, ha a jogosult ésszerű ok nélkül hosszú időn keresztül nem gyakorolta jogát, de utóbb mégis bírósághoz fordult, ezért ilyen esetre a formulában megtagadta a jogvédelmet a jogosulttól.

⁵ A mai gyakorlatban és jogirodalomban ezt nevezik – tévesen – az elévülés nyugvásának; valójában az elévülés nyugvását – amely idő alatt az elévülés nem folyik – hatályos jogunk csak a jogérvényesítés időtartamára ismeri el (Ptk. 327. § (2) bek.).

⁶ A bontó feltétel bekövetkeztével – ha ez nem maga a kötelelemnek megfelelő teljesítés – a főkötelelem teljesítése lehetetlenül; a lehetetlenülés szabályai kerülhetnek alkalmazásra a Ptk. 312. §-a szerint.

⁷ E mellékkötelelem ugyanakkor nem szűnik meg. Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy az érvényesen létrejött kötelelem elvben örök időkre szól. A kötelelem hatályának megszűnése után is fennmaradnak bizonyos joghatásai, ezért a kötelelem *ex nunc* hatályú megszűn(tet)ése valójában csak a kötelelem részleges megszűnését, tulajdonképpen módosulását eredményezi: a már teljesedésbe ment szolgáltatások tekintetében a hatályát veszített érvényes kötelelem fennmarad, míg a nem teljesített szolgáltatások tekintetében megszűnik; az *ex tunc* hatályú megszűn(tet)és esetén azonban a kötelelem valóban, a maga egészében megszűnik.

A BH.1979.273. számú eseti döntés szerint: „[a] kamat elévülése a főkövetelés elévülési, vagy ennek sikeres érvényesítésével kezdődő elévülési idő lejártáig akkor sem következik be, ha a kezdő időponttól az elévülési határidőnek megfelelő határidő már eltelt és érvényesítése ezt követőleg, de a főkövetelés kiegyenlítésétől számított elévülési határidőn belül történt.” A döntés jogi indokolásaként – miután idézi a Ptk. 324. § (2) bekezdését, és megállapítja, hogy a kamat a főköveteléstől függő mellékkövetelés – csupán annyit állapít meg, hogy „[a] törvény idézett rendelkezései nem hagynak kétséget afelől, hogy az ilyen mellékkövetelés csak akkor évül el, ha a főkövetelés elévülése is bekövetkezett.”

Ez az indok azonban elégtelen, mivel egyáltalán nem kétségtelen, hogy a törvény rendelkezésének ez lenne a tartalma; ezt ugyanis kizárja mind az idézett rendelkezés nyelvtani (A), mind történeti (B) értelmezése, és ellene szól a teleologikus értelmezés (C) is.

(A) A törvény nem azt mondja, hogy a főkövetelés és az attól függő mellékkövetelések minden esetben együtt évülnek el, csupán azt, hogy a főkövetelés elévülése maga után vonja az attól függő mellékkövetelés elévülést is.⁸ Ha ugyanis a BH-ba foglalt tétel helytálló lenne, akkor a jogalkotónak nem úgy kellett volna fogalmaznia, hogy „a főkövetelés elévülésével az attól függő mellékkövetelések is elévülnek” (ez egy végső időpontra utal), hanem úgy, hogy „a főköveteléstől függő mellékkövetelések a főköveteléssel *együtt* évülnek el” (ez a párhuzamosságra utalna).

(B) A Ptk. miniszteri indokolása nem adja e szabály indokát, így ebből nem tudunk kiindulni. E szabálynak azonban vannak előzményei a korábbi tervezetekben:

a.) Az 1900. évi javaslat kötelmi jogi része 6. címének (A követelések megszűnése és az elévülés) 4. fejezete (1326. §–1359. §) foglalkozik az elévüléssel; az 1354. § szerint: „A főkövetelés elévülésével a tőle függő mellékszolgáltatások iránti követelés is elévül, még ha erre nézve nem telt is el az elévülési idő.” A tervezet 1326. §-a szerint „A követelések, amelyekre nézve a törvény mást nem rendel, tíz év alatt évülnek el.” A tervezet 1328. §-ának 10. pontja szerint 3 év alatt évültek el „[...] bármilyen jogalapon járó kamatok és visszatérő időszakokban teljesítendő egyéb szolgáltatások, jelesül járadék és nyugdíjrészletek, tartásdíjak, kikötmények, részletek és a kamathoz hozzászámított tőketörlesztési részletek iránti követelések, ide nem értve azokat, amelyek értékpapírok kamat- és osztalékszelvevényein alapulnak, vagy pénzügyintézetknél elhelyezett betétek kamataira vonatkoznak.”

b.) Az 1913. évi javaslat kötelmi jogi része 5. címének (A követelések megszűnése és elévülése) 4. fejezete (1050–1081. §) foglalkozik az elévüléssel; az 1076. § szerint „A főkövetelés elévülésével a tőle függő mellékszolgáltatások iránti követelés is elévül, még ha erre nézve nem is telt el az elévülés ideje.” A tervezet indokolása szerint a főköveteléstől függő mellékköveteléseken kell érteni különösen a kamatot, költséget és a hasznokat. A tervezet 1050. §-a szerint „A követelések, amennyiben törvény mást nem rendel, húsz év alatt elévülnek.” A tervezet 1052. §-ának 10. pontja szerint

⁸ Ennek oka pedig az, hogy ellenkező esetben az elévülési idővel megegyező időre járó kamat soha nem évülne el, hiszen mindig új részleteik válnának esedékessé.

3 év alatt évültek el „[...] bárminő jogalapon járó kamat és visszatérő időszakokban teljesítendő egyéb szolgáltatások, különösen járadék és nyugdíjrészletek, tartásdíjak, kikötmények, részletek és a kamathoz hozzászámított tőketörlesztési részletek iránti követelések, ide nem értve azokat, amelyek értékpapírok kamat- és osztalékszervényein alapulnak, vagy pénzügyintézeteknél elhelyezett betétek kamataira vonatkoznak.”

c.) Az 1928. évi (végleges) javaslat kötelmi jogi része V. címének (A követelések megszűnése és elévülése) 4. fejezete (1283. §–1313. §) foglalkozik az elévüléssel; az 1076. § szerint: „A főkövetelés elévülésével a tőle függő mellékszolgáltatások iránt fennálló követelés is elévül, még ha erre nézve nem is telt el az elévülés ideje.” A korábbi szövegtervezet (III:351. §) ezzel ellentétes szabályt tartalmazott, amennyiben kimondta, hogy a mellékkövetelések csak akkor évülnek el, ha az azokra irányadó különös elévülési idő is eltelt. A tervezet 1283. §-a szerint „A követelések harminckét év alatt elévülnek, hacsak törvény mást nem rendel.” A tervezet 1285. §-ának 10. pontja szerint 3 év alatt évültek el „[...] bármily jogalapon járó kamatok és egyéb olyan szolgáltatások iránt támasztható követelések, amelyeket visszatérő időszakokban kell teljesíteni, különösen járadék és nyugdíjrészletek, tartásdíjak, kikötmények, részletek és a kamathoz hozzászámított tőketörlesztési részletek iránti követelések, ide nem értve azokat, amelyek értékpapírok kamat- és osztalékszervényein alapulnak, vagy pénzügyintézeteknél elhelyezett betétek kamataira vonatkoznak.”

Jól látható, hogy a korábbi tervezetek a kamat tekintetében rövidebb elévülési idővel számoltak, azonban a főköveteléstől függő mellékkövetelések, köztük a kamat elévülése tekintetében a Ptk. 324. § (2) bekezdésének első fordulataival lényegében azonosan rendelkeztek azzal, hogy kifejezetten kimondták: az elévülés akkor is bekövetkezik, ha a mellékkövetelésre irányadó elévülési idő még nem telt. Ez megvilágítja a rendelkezés értelmét: ha a főkövetelés elévül, a tőle függő mellékkövetelés se legyen érvényesíthető. Ez a szabályozás azonban nem zárja ki azt, hogy a mellékkövetelés korábban is elévülhessen, hiszen a kamatra vonatkozó rövidebb elévülési időnek akkor van értelme, ha az egyes részletek iránti követelések a főkövetelés elévülését megelőzően is elévülhetnek.

(C) Az elévülés jogpolitikai indoka is inkább azt támogatja, hogy ez csak egy végső időpont: a jogosulttól ugyanis elvárható, hogy igényeit minél hamarabb, teljes körűen közölje a kötelezettel, és ne álljon elő – utólag – újabb és újabb igényekkel. A Ptk. indokolásából egyébként is az a törekvés tűnik ki, hogy az elévülés lehetőleg minél hamarabb bekövetkezzék. Ha tehát a jogosult késedelmeskedik a mellékkövetelés érvényesítésével, ez ugyan a főkövetelés elévülésére nem hat ki, de a mellékszolgáltatásra vonatkozó igénye elenyészik.⁹

Mindebből tehát adódik az a következtetés, hogy a főkötelezettség és a mellékkötelezettség elévülése külön-külön számítandó, a mellékkövetelés elévülése bekövetkezhetsen akkor is, ha a főkövetelés még nem évült el; a főkövetelés elévülésére a mellékkövetelés elévülése nem hat ki, a főkövetelés elévülése pedig csak a főköveteléstől függő mellékkövetelésre (vagyis a járulékokra: kamat, költség, haszon) hat ki.

⁹ Ez természetesen csak az önálló mellékszolgáltatásokra vonatkozik. Az önálló és önállótlan mellékszolgáltatás nem azonos fogalom a főköveteléstől függő, és attól független mellékszolgáltatás fogalmával: itt az önállóság valójában önállóan érvényesíthetőséget jelent.

IV. A kezesi kötelezettség elévülése

A főadóssal és a kezessel szembeni követelés nem azonos, mivel nem azonos a jogcíme, noha az esedékessége és a tárgya (a teljesítendő szolgáltatás) azonos. A kezes ugyanis nem az alapszerződést teljesíti, hanem a kezesi szerződést, ezért teljesítésének *jogcíme* a kezesség lesz (s nem pl. adásvétel), bár tárgyát végső soron (utaló szabály révén) az alapszerződés fogja meghatározni. Ez praktikusán azt jelenti, hogy a két követelés elévülése ugyan egyszerre indul, de egymástól függetlenül folyik, és ezért eltérő időpontokban érhet véget.¹⁰

A kezessel szembeni követelést nem tekinthetjük a főadóssal szembeni követelés-től mint főköveteléstől függő mellékkövetelésnek sem. A kezesi szerződés önálló jogviszonyt hoz létre a jogosult és a kezes között, amely járulékos jellegétől függetlenül megőrzi önállóságát, hiszen nem feltétlenül szűnik meg, ha az alapkövetelés megszűnik. Például a főkövetelésnek a főadós jogutód nélküli megszűnése folytán való megszűnése a kezessel szembeni követelést nem szünteti meg.¹¹

A kezessel szembeni követelés – a Ptk. 272. § (1) bekezdése értelmében – abban az időpontban esedékessé válik, amikor a főadós a biztosított kötelmet elszegi. A kezessel szembeni követelés elévülése a Ptk. 326. § (1) bekezdése szerint tehát ebben az időpontban kezdődik, és mindaddig tart, amíg a kezessel szemben az elévülést meg nem szakítják (Ptk. 327. § (1) bekezdés), vagy az elévülési idő el nem telik. A jogosult a kezessel szemben nem hivatkozhat arra, hogy a főadóst felhívta teljesítésre, és a főadóssal szembeni igényérvényesítésének idejére az elévülés „nyugodott”, hiszen a kezessel szembeni igény érvényesítésének semmiféle akadálya nincs.

Igaz ugyan, hogy a kezes a Ptk. 274. §-a szerint megtagadhatja a követelés teljesítését, amíg a követelés a kötelezettől, vagy az őt megelőző kezesektől behajtható, de a sortartási kifogás előterjesztése a kezes joga; ő dönti el, hogy bevárja-e a főadóssal szembeni igényérvényesítést, vagy azonnal teljesít.¹² A kezes döntését vélelmezni nem lehet, hiszen a késedelmes teljesítésből fakadó többletszolgáltatások a kezest terhelik.

A kezestől sem várható el jobban, mint a főadóstól, hogy felszólítás nélkül teljesítsen, hiszen ő is bizakodhat az elévülésben, illetve abban, hogy vele szemben (bármely okból) nem érvényesítenek igényt. A jogosultnak kell tehát nyilvánvalóvá tenni, hogy a kezessel szemben igényt akar érvényesíteni, így döntési helyzetbe hozva őt, hogy azonnal teljesít-e (elkerülve a többlet-kamattehert, bízva a visszereseti igényében vagy éppen a főadóst kímélendő), vagy bevárja a főadóssal szembeni igényérvényesítés végeredményét (vállalva a többlet-kamatokat, a perköltségeket és végrehajtási költségeket).

Ezt támasztja alá az is, hogy – tekintettel a követelés elévülésének lényeges anyagi és eljárásjogi joghatásaira – az elévülési idő bármely okból bekövetkező meghosz-

¹⁰ A főadóssal szembeni követelés elévülése esetén azonban a kezesi felelősség a Ptk. 273. § (3) bekezdése szerint bírósági úton nem érvényesíthető.

¹¹ A kamat, haszon, költség stb. iránti igényt a főkövetelés megszűnése ugyanis megszünteti.

¹² A kezes a Ptk. 286. §-a alapján jogosult a követelés esedékességékor, külön felszólítás nélkül, akár a főadós akarata ellenére is teljesíteni.

szabodása a kezes felelősségét terheesebbé teszi, amennyiben hosszabb ideig kell tartania a követelés érvényesítésétől,¹³ ezért a Ptk. 273. § (2) bekezdése értelmében az elévülés főadóssal szembeni megszakítása önmagában nem hathat ki a kezessel szembeni követelés elévülésére.

A kezest tehát a rá irányadó elévülési időn belül fel kell szólítani, hogy teljesítse a kötelezettségét. Ha a kezes nem él a sortartás kifogásával, akkor a kezessel szembeni elévülés megszakad, az elévülés újra kezdődik, és a továbbiakban a kezes a Ptk. 337. § (1) bekezdése értelmében a főadós egyetemleges adóstársa lesz (hiszen ugyanazzal a szolgáltatással tartozik, ez mindkettejüktől követelhető, de csak egyszer). Ez az elévüléssel kapcsolatban nem vet fel különleges problémát, hiszen a kezes saját felróható magatartása (nem-teljesítése) folytán kerülhet csak abba a helyzetbe, hogy olyan követelést kell kielégítenie, amely esetleg a főadóssal szemben időközben elévült, elenyésztetve a visszkereseti igényt (Ptk. 276. §) is.

Ha a kezes él a sortartás kifogásával, akkor az elévülés folyása megszakad. További sorsa azonban nem egyértelmű, mert két, dogmatikailag látszólag egyaránt elfogadható megoldás is szóba jöhet:

a.) *a kezessel szembeni követelés nyugszik*: az elévülés tehát ebben az esetben is – azonnal, illetve az eljárás befejeztével – újra kezdődik, de egyben nyugvása is megállapítható mindaddig, míg a jogosult nem kerül abba a helyzetbe, hogy igazolja: a követelés a főadóstól (és a megelőző kezesektől) nem volt behajtható. (Ebben az esetben is meghosszabbodik a kezessel szembeni elévülés, ha a főadóssal szemben megszakítják, ez azonban nem ütközik a Ptk. 273. § (2) bekezdésébe, mivel a kezes ezt a kockázatot a sortartási kifogás előterjesztésével vállalta.) Ebben az esetben a kezes kötelezettsége – hacsak időközben nem tesz tartozáselismerő nyilatkozatot, vagy nem köt egyezséget a jogosulttal, amikor az elévülés folyása a nyugvás ellenére megszakad – rövidebb idő alatt évül el, mint a főadósé.

b.) *a kezessel szemben nem folyik az elévülés*: ha a sortartási kifogást jogalakító nyilatkozatnak (hatalmasságnak) tekintjük, akkor felfoghatjuk úgy is, hogy a kezes a sortartási kifogás érvényesítésével módosítja a jogviszonyt (teljesítését egy további felfüggesztő feltételtől teszi függővé), aminek az a jogkövetkezménye, hogy az esedékesség időpontja megváltozik. Az elévülés tehát a sortartási kifogás előterjesztésével megszakad, és a felfüggesztő feltétel bekövetkeztekor indul újra.

Álláspontunk szerint a b) megoldás tekinthető helyesebbnek. Az a) megoldás esetén ugyanis kérdéses, hogy milyen alapon állapítjuk meg a követelés elévülésének nyugvását, ha egyszer annak bírósági érvényesítése nem kizárt, csupán a végrehajtása függ egy további feltételtől. A b) megoldás esetén a feltételes marasztalhatóság nem jelent problémát, hiszen a követelés még nem esedékes, ezért a kezes felelősségének megállapítása iránti kereset valódi megállapítási kereset lesz.

A sortartási kifogás előterjesztése felveti azt a problémát is, hogy mi a helyzet akkor, ha a főadóssal szembeni követelés a sortartási kifogás előterjesztését követően,

¹³ A kezesnek természetesen számolnia kell azzal, hogy ha teljesítésre felszólítják, akkor az elévülés megszakad és újraindul; ha azonban ez az elévülési idő alatt nem történik meg, akkor alappal bízhat abban, hogy vele szemben már nem kívánnak igényt érvényesíteni.

de a kezes újabb teljesítésre felhívását megelőzően évül el.¹⁴ Álláspontom szerint két-féle eset lehetséges:

1.) Ha a főadóssal szembeni követelés elévülése a kezes visszkereseti igényének gyakorlását lehetetlenné teszi, akkor a kezes – mivel az elévülés a jogosult hibájából következett be – a Ptk. 276. § (2) bekezdése értelmében a kötelezettsége alól felszabadul.

2.) Ha a főadóssal szembeni követelés elévülése a kezes visszkereseti igényének gyakorlását nem teszi lehetetlenné (a kezes az igényét beszámítás, vagy óvadékból, illetve kézizálogból való kielégítés (Ptk. 324. § (3) bek.) útján érvényesíteni tudja), a kezessel szembeni követelés a Ptk. 273. § (3) bekezdése szerint bírósági úton nem érvényesíthető követeléssé válik.

A jogosult tehát a kezessel szembeni követelés érvényesítése érdekében köteles a főadóssal szembeni igény érvényesítéséről gondoskodni. Nem csupán arról van azonban szó, hogy a jogosult nem engedheti, hogy a főadóssal szembeni követelés elévüljön, de – tekintettel a késedelemből fakadó többletterhekre és a kezes visszkereseti igényére – a gyors és célszerű igényérvényesítésre is köteles. Ha ugyanis az igényérvényesítés a jogosult hibájából elhúzódik, és a követelés ezért válik a főadóstól behajthatatlanná, vagy a kezesre nézve egyébként terhesebbé, a kezes felszabadul kötelezettsége alól a Ptk. 276. § (2) bekezdése értelmében, illetve megtagadhatja az indokolatlan késedelem idejére járó mellékszolgáltatásokat (kamat, kötbér) a Ptk. 273. § (2) bekezdése szerint.

V. A mögöttes felelősség elévülése

A gazdasági társaság tagjának a társaság tartozásaiért fennálló felelősségére (mögöttes felelősség) a sortartó kezes felelősségére vonatkozóan elmondottak csak igen korlátozottan érvényesek. A gazdasági társaság tagjával szemben a mögöttes felelőssége alapján érvényesített követelés és a társasággal szembeni követelés itt sem azonos, hiszen nem azonos a jogcímük, noha a tárgyuk (a teljesítendő szolgáltatás) azonos. A tag nem az alapszerződést teljesíti, hanem a törvény erejénél fogva közte és a hitelező között létrejövő kötelmet, ezért teljesítésének *jogcíme* a tagi felelősség lesz, bár tárgyát végző soron (utaló szabály révén) az alapszerződés fogja meghatározni. A taggal szembeni követelést nem tekinthetjük a társasággal szembeni követeléstől, mint főköveteléstől függő mellékkövetelésnek sem, hiszen ez sem szűnik meg a főkövetelésnek a társaság jogutód nélküli megszűnése folytán.

Van azonban egy lényeges különbség a tag és a kezes kötelezettsége között: a kezes kötelezettsége a kötelem főadós általi elszegése időpontjában nyomban esedékes, míg a tagé csak akkor, amikor a társaság vagyona a követelésre nem nyújt fedezetet. Felvethető kérdésként, hogy vajon önmagában elegendő-e maga a fedezethiány ténye, vagy szükséges-e ennek igazolása. Indokolatlan lenne azonban a hitelezőtől elvárni a társaság anyagi helyzetének olyan pontos ismeretét, amely lehetővé tenné a fedezet elégtelenné válásának azonnali észlelését, ezért az esedékességet ahhoz az

¹⁴ A felszólítást követő elévülés ugyanis – a fentebb kifejtettek szerint – már nem hat ki a kezesre.

időponthoz indokolt kötni, amikor a fedezethiány megállapításra kerül. Ezt igazolja az is, hogy a fedezethiány nem feltétlenül áll fenn minden követelés tekintetében egyszerre, egyrészt, mert a társaság helytállási kötelezettsége lehet korlátozott is, másrészt, mert lehetséges, hogy olyan biztosítékok is rendelkezésre állnak, amelyek nem képezik a végrehajthatás alá vonható, illetve a felszámolási vagyon részét.¹⁵ A behajthatatlanságot – amely az igény bírósági úton való érvényesíthetőségének lehetetlenségét jelenti¹⁶ – tehát minden egyes követelésre külön-külön kell vizsgálni, illetve – a követelés behajtására hivatott hatósági eljárásban (felszámolás, végrehajtás) – megállapítani.

A taggal szembeni követelés elévülése tehát az adott követeléssel kapcsolatos fedezethiány megállapításának időpontjában kezdődik, amely a végrehajtás behajthatatlanság okán való szünetelésének megállapítása, a behajthatatlansági nyilatkozat kiállítása, illetve a felszámolási zárómérleg jóváhagyása időpontjában jelölhető meg. Mindhárom eset feltételezi a társasággal szembeni igényérvényesítést, tehát kizárt, hogy a társasággal szemben elévült követelést érvényesítsenek a taggal szemben. Ha ugyanis a társasággal szembeni igényérvényesítés eredménytelen, az szükségképpen a felszámolásba torkollik, amelynek tartama alatt – kivéve, ha behajthatatlansági nyilatkozat kiállítására került sor, ami viszont esedékessé teszi a taggal szembeni követelést – a társasággal szembeni elévülés nem folyik (Ptk. 327. § (2) bekezdés), a felszámolási eljárásban nem érvényesített igények – amelyek kapcsán az elévülés egyáltalán szóba jöhet – pedig a felszámolási eljárás befejeztével megszűnnek.

Összegzés:

Láthattuk tehát, hogy a gazdasági társaság tagjának mögöttes felelőssége jelentős mértékben különbözik a sortartó kezes mögöttes felelősségétől. A mögöttes felelős mindkét esetben önálló jogcímen felel, ezért a vele szemben érvényesített követelés a főadóssal szembeni követeléstől függetlenül évül el. Míg azonban a kezessel szembeni követelés a kötelemszegéssel esedékessé válik, és ezért külön fel kell szólítani a teljesítésre akkor is, ha a követelést elsődlegesen a főadóssal szemben kívánják érvényesíteni, addig a tag előzetes felszólítására nincs szükség, hiszen a vele szemben érvényesített követelés csak a fedezethiány megállapítása időpontjában válik esedékessé.

Láthattuk azt is, hogy a főadóssal szembeni gyors és célszerű igényérvényesítés egyik esetben sem mellőzhető; ennek elmaradása mindkét esetben a mögöttes felelős felszabadulásához vezet. A mögöttes felelős azonban tulajdonképpen egyik helyzetben sem kiszolgáltatott a korlátlan idejű igényérvényesítésnek: a kezes saját teljesítésével tud szabadulni a kötelemből, a tag pedig a társaság saját tőkéjének megemelésével biztosíthatja azt a fedezetet, amely a követelések esedékességkor kielégítését biztosítja, és tagi jogai gyakorlása révén erre rá is tudja szorítani a társaságot.

¹⁵ A bérlet például olyan helyiség birtokbaadása iránti – kötelmi – igényét is érvényesíteni tudja, amely később nem lesz a felszámolási vagyon része.

¹⁶ Az elévült követeléseket ki kell zárni e körből, hiszen az elévülés megszünteti az igényt.

Mindezekből álláspontom szerint az következik, hogy a felszámolási eljárások elhúzódsának és a sokszor visszaélés-gyanús hitelezői igényérvényesítés ellenére sincs okunk a konszernjogi felelősség körében az elévülésre – a főadóssal és a mögöttes felelőssel szembeni követelés azonosítása révén – speciális szabályokat alkalmazni.